

CLASS : 12th (Sr. Secondary)

Code No. 5605

Series : SS-April/2021

Roll No.

SET : A

संस्कृत

SANSKRIT

भाग - I

(आत्मनिष्ठ प्रश्न)

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear Candidates)

समय : 2½ घण्टे]

[पूर्णांक : 80 (भाग-I : 40, भाग-II : 40)

प्रश्न-पत्र दो भागों में विभाजित है : भाग-I (आत्मनिष्ठ) एवं भाग-II (वस्तुनिष्ठ)। परीक्षार्थी को दोनों भागों के प्रश्नों के उत्तर को अपनी उत्तर पुस्तिका में लिखना है। प्रश्न-पत्र का भाग-I परीक्षा आरम्भ होने पर पहले उत्तर-पुस्तिका के साथ दिया जाएगा तथा भाग-II के लिए आखिरी का एक घंटे का समय दिया जाएगा अर्थात् परीक्षा समाप्त होने से एक घंटा पूर्व परीक्षार्थी को भाग-II का प्रश्न-पत्र दिया जाएगा।
भाग-I के प्रश्न-पत्र में कुल 9 प्रश्न एवं भाग-II के प्रश्न-पत्र में कुल 36 प्रश्न हैं।

- कृपया जाँच कर लें कि भाग-I के इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 4 तथा प्रश्न 9 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

5605/(Set : A)/ I

P. T. O.

निर्देश: –

- (i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठितम् अवबोधनम्)

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा एतदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

इह संसारे सर्वेषु वस्तुषु समयः अधिको मूल्यवान् वस्तु वर्तते। अन्यवस्तूनि विनष्टानि पुनरपि लब्धुं शक्यन्ते परं समयः विनष्टः केनापि उपायेन पुनः प्राप्तुं न शक्यते। अस्य आयुषः यावान् अंशः निरर्थकं गतः स गतः एव। अतः तथा प्रयतितव्यं यथा एकस्यापि क्षणस्य दुरुपयोगः न स्यात्। समस्तः एव समयः समुचितरूपेण व्यतीतः भवेत्। समयः कस्यापि प्रतीक्षां न करोति। अनेके जनाः द्यूते, विवादे, वृथा भ्रमणे, पिशुनतायां निद्रायां च समस्तं समयं नयन्ति। ते निजजीवनस्य बहुमूल्यम् अंशं वृथा यापयन्ति। समयस्य सदुपयोगः जीवने सफलतायाः प्रथमसोपानम् समुन्नतेः च मूलमन्त्रोऽस्ति। प्रकृतिः अपि समयस्य सदुपयोगमेव शिक्षयति। ये जनाः समयस्य दुरुपयोगं न कुर्वन्ति ते सदा सुखेनैव तिष्ठन्ति।

अतः आलस्यं विहाय सर्वदैव समयस्य सदुपयोगः कर्तव्यः। उक्तं च 'क्षिप्रमक्रियमाणस्य कालः पिबति तद् रसम्'।

प्रश्नाः –

5 × 2 = 10

- (क) अस्मिन् संसारे अधिको मूल्यवान् वस्तु किं वर्तते ?
- (ख) समयस्य सदुपयोगः जीवने कस्याः प्रथमसोपानम् ?
- (ग) का समयस्य सदुपयोगं शिक्षयति ?
- (घ) किं विहाय सर्वदैव समयस्य सदुपयोगः कर्तव्यः ?
- (ङ) अनेके जनाः समयं कथं यापयन्ति ?

खण्ड: 'ख'

(रचनात्मकं कार्यम्)

2. विषयमेकमधिकृत्य लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया रचयत –

1 × 3 = 3

- (क) स्वामी विवेकानन्दः।
- (ख) मम प्रियः कविः।
- (ग) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्

खण्ड: 'ग'

(पठितम् अवबोधनम्)

3. अधोलिखितगद्यांशस्य हिन्दीभाषया सरलार्थः कार्यः – 1 × 5 = 5

श्रीनायारः केन्द्रसर्वकारतः स्थानान्तरणेन आगत्य ओडिशासर्वकारस्य अधीने प्रायः वर्षत्रयेभ्यः कार्यं करोति। तथाप्यस्मिन् वर्षत्रयात्मके कालखण्डे एकवारमपि स्वराज्यं केरलं प्रति गमनाय इच्छां न प्रकटितवान्।

अथवा

पुनरपि राजा सिंहासने समुपवेष्टुं गच्छति। ततः अन्या पुत्तलिका समवदत् – 'भो राजन् ! एतत्सिंहासने तेनैव अध्यासितव्यं यस्य विक्रमतुल्यम् औदार्यमस्ति।'

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सरलार्थः कार्यः – 1 × 5 = 5

(क) असुर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः।

तांस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः।।

अथवा

(ख) स मृण्मये वीतहिरणमयत्वात्

पात्रे निधायार्धमनर्घशीलः।

श्रुतप्रकाशं यशसा प्रकाशः

प्रत्युज्जगामातिथिमातिथेयः।।

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु एकस्या सूक्त्याः भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत – 1 × 3 = 3

(क) विद्ययाऽमृतमश्नुते।

(ख) योगः कर्मसु कौशलम्।

(ग) दिदेश कौत्साय समस्तमेव।

खण्ड: 'घ'

(संस्कृतसाहित्यस्य परिचयः)

6. बाणभट्टस्य अथवा श्रीचन्द्रशेखरवर्मणः संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया लेखितव्यः। 1 × 5 = 5

7. अधस्तनयोः पुस्तकयोः मध्ये एकस्य पुस्तकस्य संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया लेखनीयः – 1 × 5 = 5

(क) रघुवंशम्

(ख) गीता

(4)

5605/(Set : A)

खण्ड: 'ड'

(छन्दोऽलङ्कारयोः परिचयः)

8. अधोलिखितेषु छन्दस्सु **एकस्य** छन्दसः संस्कृतभाषया लक्षणं लिखत — 1 × 2 = 2
- (i) अनुष्टुप्
(ii) उपेन्द्रवज्रा
(iii) वसन्ततिलका
9. अधः प्रदत्तेषु अलङ्कारेषु **एकस्य** अलङ्कारस्य लक्षणं संस्कृतभाषया लिखत — 1 × 2 = 2
- (i) अनुप्रासः
(ii) अर्थान्तरन्यासः
(iii) रूपकम्

5605/(Set : A)/ I

CLASS : 12th (Sr. Secondary)

Code No. 5605

Series : SS-April/2021

Roll No.

SET : A

संस्कृत

SANSKRIT

भाग - II

(वस्तुनिष्ठ प्रश्न)

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear Candidates)

- कृपया जाँच कर लें कि भाग-II के इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 36 हैं।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

निर्देश: -

- (i) सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्गान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

अधस्तनप्रश्नानां लिखितोत्तरविकल्पेषु शुद्धविकल्पं चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत -

1. 'कुर्वन्नेव' इति पदे कः सन्धि विच्छेदः ?

1

(i) कुर्व + एव

(ii) कुर्वन + ऐव

(iii) कुर्वन्न + एव

(iv) कुर्वन् + एव

2. 'न + उपसर्पति' इति पदे किं सन्धिपदम् ?

1

(i) नोपसर्पति

(ii) नेपसर्पति

(iii) नुपसर्पति

(iv) नौपसर्पति

5605/(Set : A)/ II

P. T. O.

3. 'तथापि' इति पदे कः सन्धिः ? 1
- (i) दीर्घसन्धिः (ii) गुणसन्धिः
- (iii) वृद्धिसन्धिः (iv) यणसन्धिः
4. 'अविद्यया' इति पदे विग्रहोऽस्ति – 1
- (i) न विद्यय (ii) ना विद्यया
- (iii) न विद्यया (iv) नो विद्या
5. 'उष्णरश्मिः' इति पदे कः समासः ? 1
- (i) कर्मधारयः (ii) द्विगुः
- (iii) तत्पुरुषः (iv) बहुव्रीहिः
6. 'महान् ऋषिः' इति विग्रहे किं समस्तम् ? 1
- (i) महार्षिः (ii) महर्षिः
- (iii) महा + ऋषिः (iv) महती ऋषिः
7. 'अस्मद्' प्रथमाविभक्तौ बहुवचने किं रूपम् ? 1
- (i) अहं (ii) आवाम्
- (iii) वयम् (iv) अस्मान्

8. 'तस्य' अत्र का विभक्ति ?

1

(i) चतुर्थी

(ii) पञ्चमी

(iii) षष्ठी

(iv) सप्तमी

9. 'पृच्छति' पदे कः लकारः ?

1

(i) लट्

(ii) लोट्

(iii) लृट्

(iv) लङ्

10. 'अब्रवीत्' अत्र कः लकारः ?

1

(i) लट्

(ii) लोट्

(iii) लृट्

(iv) लङ्

11. 'आ + गम् + ल्यप्' एतेषां संयोगे किं रूपम् ?

1

(i) आगत्य

(ii) आगमय

(iii) आगत्वा

(iv) अगच्छत्

12. 'विना' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ?

1

(i) प्रथमा

(ii) द्वितीया

(iii) षष्ठी

(iv) सप्तमी

13. 'जलम्' इति पदस्य पर्यायपदं लिखत - 1
- (i) सरिता (ii) सरवरः
(iii) सलिलम् (iv) तडागः
14. 'मूर्खः' इति पदस्य विलोमपदमस्ति ? 1
- (i) विद्वान् (ii) चञ्चलः
(iii) पुरुषः (iv) महिला
15. 'समुद्रोऽपि' इति पदे कः सन्धि विच्छेदः ? 1
- (i) समुद्रे + अपि (ii) समुद्रो + अपि
(iii) समुद्र + अपि (iv) समुद्रः + अपि
16. 'यत् + च' इति पदे किं सन्धिपदम् ? 1
- (i) यच्च (ii) यद्च
(iii) यत्च (iv) यच
17. 'तेनैव' इति पदे कः सन्धिः ? 1
- (i) दीर्घसन्धिः (ii) गुणसन्धिः
(iii) वृद्धिसन्धिः (iv) यणसन्धिः

18. 'नृपतिः' इति पदे विग्रहोऽस्ति: -

1

(i) नृन् पतिः

(ii) नरः पति

(iii) नृणां पतिः

(iv) नराणं पतिः

19. 'अश्नुते' अत्र पदे कः धातुः ?

1

(i) अश्

(ii) अश्न्

(iii) अश्न

(iv) अन्

20. 'लभते' अत्र कः पुरुषः ?

1

(i) उत्तमपुरुषः

(ii) प्रथमपुरुषः

(iii) मध्यमपुरुषः

(iv) चतुर्थः पुरुषः

21. 'तृप्तम्' इति पदे कः प्रत्ययः ?

1

(i) तव्यत्

(ii) अनीयर्

(iii) क्त्वा

(iv) क्त

22. 'दत्त्वा' इति पदे कः प्रत्ययः ?

1

(i) क्त्वा

(ii) तव्यत्

(iii) अण्

(iv) दथ्

23. 'परितः' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ? 1
- (i) पञ्चमी (ii) षष्ठी
- (iii) द्वितीया (iv) सप्तमी
24. 'सुकृतम्' इति पदस्य विलोमपदं लिखत - 1
- (i) दुष्कृतम् (ii) दुरितम्
- (iii) पुराणम् (iv) हस्ती
25. 'न + आर्या' इति विग्रहे किं समस्तपदम् ? 1
- (i) नार्या (ii) अनार्या
- (iii) नार्यः (iv) नारीयः
26. 'वरतन्तुशिष्यः' इति पदे विग्रहोऽस्ति - 1
- (i) वरतन्तोः शिष्यः (ii) वरतन्तुं शिष्यः
- (iii) वरतन्तुः शिष्यः (iv) शिष्यस्य तन्तुः
27. 'साधुभिः' इति पदे का विभक्तिः ? 1
- (i) तृतीया (ii) चतुर्थी
- (iii) पञ्चमी (iv) षष्ठी

28. 'एकादशः' (11) वर्णाः कस्मिन् छन्दसि भवन्ति ? 1
- (i) वंशस्थछन्दसि (ii) मन्दाक्रान्ताछन्दसि
- (iii) इन्द्रवज्राछन्दसि (iv) अनुष्टुप् छन्दसि
29. 'दीर्घः' इति पदस्य विशेष्यपदं किम् ? 1
- (i) पत्रम् (ii) अवकाशः
- (iii) रात्रिः (iv) जीवनम्
30. 'दिवसेषु' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ? 1
- (i) समतिक्रामत्सु (ii) महान्
- (iii) दिवसेण (iv) मूर्खः
31. 'तमसा' इति पदस्य विलोमपदमस्ति - 1
- (i) मध्यः (ii) भयः
- (iii) अङ्गः (iv) प्रकाशेन
32. 'लब्ध्वा' इति पदे कः प्रत्ययः ? 1
- (i) क्त (ii) क्त्वा
- (iii) यत् (iv) ण्यत्

33. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि **एकपदेन** संस्कृतभाषया लिखत –

भोजेनोक्तम् – भो पुत्तलिके कथय तस्यौदार्यम्”। सा वदति, राजन् यः तु अर्थिनां पूरयति। तस्य इप्सितं देवः सम्पादयति। यत् च उक्तम् –

(क) भोजेन किम् उक्तम् ? 1

(ख) ‘वदति’ पदे कः लकारः ? 1

34. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि **एकपदेन** संस्कृतभाषया लिखत –

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः।

शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्ध्येदकर्मणः॥

(क) कर्म कस्मात् ज्यायः अस्ति ? 1

(ख) ‘ते’ इति पदे किं वचनम् ? 1

35. रेखांकितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

(क) गुणवन्तं न स्मृशति। 1

(ख) नापहियसे सुखेन। 1

36. उचित पदेन वाक्यं पूरयत –

(क) जिस समस्त पद में दूसरा पद प्रधान हो, उसे कहते हैं। 1

(ख) क्रिया के करने वाले को कहते हैं। 1